

Олійник Н.Ю.,

к. пед. н., доцент кафедри управління персоналом та економіки праці  
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка,  
м. Кам'янець-Подільський

## ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

*В науковій статті надається характеристика педагогічних технологій, які сприяють формуванню творчої особистості студента. Проаналізовано види лекційних і практичних занять, під час яких розвивається критичне мислення, творча активність, комунікативні вміння студентів.*

**Ключові слова:** навчально-виховний процес, педагогічні технології, активізація пізнавальної діяльності, складові творчої особистості.

**Постановка проблеми.** Модернізація сучасної освіти в умовах становлення інформаційного суспільства, нових вимог до науки і освіти стає особливо актуальною з огляду приєднання до європейського освітнього простору. Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства. Це передбачає забезпечення вищим навчальним закладом набуття студентами знань з певної галузі наук та підготовку до професійної діяльності. Пріоритетною стає підготовка фахівця не лише професійно освіченого, але й творчого, готового до проблемно-дослідницької та пошукової діяльності, що створює умови для саморозвитку і самовдосконалення особистості. Розв'язання зазначеної проблеми потребує пошуку, розробки та провадження педагогічних технологій, методів і форм організації навчального процесу у вищому навчальному закладі, які містять достатній потенціал для розвитку творчих здібностей студентів, креативності та інноваційності їх мислення.

Поступово змінюється ставлення до місця та ролі освіти в суспільстві, не викликає заперечень, що конкурентоспроможність освіти є найважливішим чинником управління процесами розвитку суспільства. Тому процес реформування освіти має бути спрямований на формування особистості, здатної працювати в змінених економічних умовах.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Різноманітні аспекти проблеми використання інноваційних технологій в освіті були висвітлені у наукових працях І. Бега, Л. Даниленка, І. Дичківської, М. Кларіна, О. Пехоти, А. Хугорського, зокрема, теоретико-методичні засади педагогічних технологій навчання, ефективність її впливу та формування особистості досліджено у працях Н. Богомоліної, М. Кларіна, О. Пометун, Л. Пироженко, О. Савченко, О. Ярошенко та інших науковців.

Для наукового обґрунтування особливостей формування творчих здібностей використані здобутки П. Аутова, В. Бондаря, Г. Буш, М. Левітова, В. Сидоренка, М. Сказіна, Ю. Столярова та інших науковців. Також на сьогодні в психолого-педагогічних дослідженнях розкрито проблеми підготовки студентів вищого навчального закладу до творчої професійної діяльності такими науковцями як О. Аксьоновою, Т. Ляшенко, В. Панок, С. Сисоєвою. Психологічні аспекти цього питання описані в працях Б. Ананьєв, Л. Виготського, Г. Костюка, Л. Леонтєва, А. Пономарьова, С. Рубінштейна та інших. Науковці розглядають творчість, як процес створення ними оригінальних продуктів, виробів, у ході роботи над якими самостійно застосовуються

засвоєнні знання, уміння, навички, здійснюється їх перенесення, комбінування відомих способів діяльності або створення нового для дитини підходу до виконання завдання.

**Формулювання мети статті.** Мета статті полягає в обґрунтуванні необхідності та доцільності використання педагогічних технологій, які сприяють формуванню творчої особистості студентів.

**Виклад основного матеріалу.** В умовах традиційних методів навчання інформаційно-репродуктивного типу активність студентів мало проявляється. Такий підхід не стимулює навичок творчої діяльності, прагнення до самостійного пошуку та засвоєння знань, негативно впливає на особистість, формує безініціативних суб'єктів навчання. На сучасному етапі розвитку нашого суспільства головним ресурсом економічного розвитку стають інформаційні джерела, а основним виробничим процесом стає творче мислення, колективна та індивідуальна творчість людей. Розвиток творчих здібностей учнів значною мірою залежить від ефективності освіти, тому виникає об'єктивна потреба змінити підходи до навчального процесу.

Український педагогічний словник визначає здібності як «стійкі індивідуальні психічні властивості людини, які є необхідною внутрішньою умовою її успішної діяльності. Вони виявляються в тому, як індивід учиться, набуває певні знання, уміння й навички, освоює певні галузі діяльності, включається у творче життя суспільства» [2, с. 135].

Важливо зауважити, що творчість часто розуміють процес створення нового продукту, а дослідники трактують як постійне перетворення внутрішнього світу особистості. При цьому творчість студентів доцільно розглядати в двох аспектах: особистісному та діяльнісному. До першого відносимо сукупність особистісних якостей, які спонукають до самоактуалізації, самореалізації та самоствердження особистості в процесі реалізації творчих потенційних можливостей; до другого – сам процес творчої діяльності, в якому народжуються якісно нові матеріальні та духовні цінності.

Для творчої особистості характерне відхилення від шаблону, оригінальність, ініціативність, наполегливість, висока самоорганізація, працездатність. Вона знаходить задоволення не тільки у досягненні мети творчості, скільки у самому процесі. Творча особистість – це креативна особистість, яка внаслідок впливу зовнішніх факторів набула необхідних для актуалізації творчого потенціалу людини додаткових мотивів особистісних утворень, здібностей, що сприяють досягненню творчих результатів в одному чи кількох видах діяльності [5, с.355].

Сучасні складні ринкові відносини вимагають від фахівців економічних спеціальностей вміння творчо підходити до виконання своїх обов'язків, вірно аналізувати економічну інформацію та приймати виважені, науково обґрунтовані господарсько-управлінські рішення. Тому, актуальним стає оволодіння майбутніми фахівцями-економістами досвідом: формування власного погляду по різноманітним актуальним проблемам, виконання теоретичного і аналітичного дослідження, розробки системи заходів підвищення соціально-економічної ефективності діяльності підприємства та інші вміння. Аналіз практики економічного навчання свідчить, що багато проблем підвищення якості навчання можна вирішити за допомогою вдосконалення методики викладання на основі сучасних технологій. Удосконаленню процесу засвоєння й накопичення знань, формуванню вмінь і навичок науково-дослідної та практичної діяльності сприяє використання таких інноваційних технологій:

- *тренінгові технології* – зорієнтовані на концептуалізацію практичного досвіду студентів та актуалізацію нагромадження теоретичних знань (модифіка-

- ції: тематичні і комплексні тренінги, аналіз конкретних ситуацій, ігрові технології);
- *програмоване навчання* – спрямоване на засвоєння (запам'ятовування) структурованих та логічно побудованих фреймів, що супроводжуються поетапним контролем і підкріпленням;
  - *мультимедійні технології* – низку функцій викладача виконують технічні засоби навчання (надання інформації повідомлювального, довідкового та ілюстративного плану, виконання вправ і текстових завдань, ведення обліку тощо) [1, с. 531-532].

Так, одним із важливих засобів формування пізнавальної активності студентів є *групова* навчальна діяльність. При такій організації навчальної діяльності студенти співпрацюють, виступаючи суб'єктами спільної навчальної діяльності, відповідно змінюється їх мотиваційна сфера. Так як співробітництво студентів у групах є спрямованим на навчання, тому зміна мотиваційної сфери відбувається у напрямі навчання. Отже, збуджуючи мотиви, що спонукають студентів до навчання, при цьому формується їх пізнавальна активність. При організації групової роботи варто враховувати зовнішні (мета, зміст, завдання, зовнішні обставини навколишнього середовища) та внутрішні (значення завдань студентів, кількісний та якісний склад групи, характер міжособистісних відносин і тривалість роботи) умови.

Варто розглянути технологію *розвивального* навчання, що передбачає формування активного самостійного творчого мислення і на цій основі – поступового переходу в самостійне життя. Розвивальне навчання має внутрішні передумови, що забезпечують її творчу активність, тобто не стимульовану зовнішніми факторами. Головним завданням якого є формування особистості з гнучким розумом, розвиненими потребами подальшого пізнання та самостійних дій, певними навичками та творчими здібностями. З огляду на різний рівень розумової активності під час заняття, звертаємо увагу на організацію навчання, яка передбачає реалізацію таких етапів: формування в студентів мотивів навчання, позитивного ставлення до навчального процесу; оволодіння новою інформацією, що являє собою пізнавальну діяльність, спрямовану на опанування нових знань та способів дій; відтворення студентами засвоєного матеріалу; формування вмінь і навичок у стандартних і змінених умовах; узагальнення та систематизація знань, умінь і навичок студентів. У процесі діяльності кожен самостійно або з допомогою викладача осмислює матеріал, творчо застосовує в нестандартних умовах і свідомо запам'ятовує для подальшого навчання. Для організації розвивального навчання варто використовувати методи які викликають найбільший інтерес у студентів, а саме: промлемні, продуктивні, дослідницькі, що сприяють розвитку творчого мислення та уяви. Однак не виключається застосування інформаційних, репродуктивних та реконструктивних методів.

У навчальному процесі вищої освіти доцільно застосовувати *проектну* технологію, метою якої є створення педагогом таких умов освітнього процесу, за яких його результатом є індивідуальний досвід проектної діяльності студента. Відповідно завдання технології – не лише передати студентам обсяг тих чи інших знань, а навчити здобувати ці знання самостійно, вміти застосовувати їх для розв'язання нових пізнавальних і практичних завдань; сприяти розвитку комунікативних вмінь, тобто здатності працювати в групах, виконуючи різні соціальні ролі; формувати в студентів володіння дослідницькими прийомами (збирати інформації, вміти аналізувати її з різних точок зору, висувати різні гіпотези, вміти робити висновки).

Розглянемо основні вимоги до організації проектної технології: наявність значущої у дослідницькому плані проблеми (завдання), що потребує інтегрованих знань; практична, теоретична, пізнавальна значущість передбачуваних результатів; самостійна (індивідуальна, парна, групова) діяльність студентів; структурування змістової частини проекту (із вказівкою поетапних результатів); використання дослідницьких методів (визначення проблеми досліджуваних завдань, висунення гіпотези їх розв'язання, обговорення методів дослідження, оформлення кінцевих результатів, аналіз отриманих даних, коригування, висновки).

Застосування *дослідницького* методу в навчанні залучає студентів до самостійних пошуків, на основі яких вони встановлюють зв'язки між предметами, економічними явищами та процесами об'єктивної дійсності, роблять висновки, пізнають закономірності навколишнього середовища. Сутність цієї технології полягає у забезпеченні освітньої підготовки студентів у процесі систематичних (за періодами навчання і навчальними предметами) навчальних досліджень. Метою застосування дослідницьких технологій в навчанні є набуття досвіду дослідницької роботи в пізнавальній діяльності, об'єднання розвитку їх інтелектуальних здібностей, дослідницьких умінь і творчого потенціалу, формування на цій основі активної, компетентної, творчої особистості. Для досягнення цієї мети формуємо стійкий інтерес студентів до дослідницької діяльності, забезпечуємо високий рівень їх дослідницьких умінь і навичок, знання дослідницьких процедур і метод, розуміння цілісної ролі досліджень в удосконаленні знань.

Зазвичай, організація навчально-дослідницької діяльності проводиться у такій послідовності: ознайомлення з літературою; вивчення проблеми; постановка (формулювання) проблеми; з'ясування незрозумілих питань; формулювання гіпотез; планування навчальних дій; збирання даних (фактів, спостережень, доказів); аналіз і синтез зібраних даних; зіставлення даних і умовиводів; підготовка до написання повідомлень; виступи з підготовленими повідомленнями; переосмислення результатів під час відповідей на запитання; перевірка гіпотез; побудова нових повідомлень; узагальнення та висновки. Важливо також знати, що для реалізації технології навчання як дослідження потрібно чітко визначити зміст навчальних досліджень, завдання, які необхідно вирішувати, характер дослідницької діяльності студентів.

Таким чином, використання зазначених та інших педагогічних технологій розвиває творчі здібності та формує успішну особистість у боротьбі з труднощами у навчальному процесі здобуття вищої освіти.

Тому, важливо викладачеві ретельно готуватись до занять, чітко визначати мету та цілі з урахуванням рівня колективу окремої групи, можливостей до взаємодії, готовності до рефлексії. Оскільки у навчальному процесі суттєве місце посідають лекції, то доцільно застосовувати такі види лекцій: лекція-бесіда, лекція-дискусія, проблемна лекція, лекція-аналіз, лекція-консультація. Так, *лекція-бесіда* є найбільш поширеною і простою формою активного залучення студентів до процесу навчання за допомогою постановки низки задалегідь підготовлених запитань інформаційного характеру. За умов такої організації лекційного заняття визначається рівень поінформованості студентів з матеріалом лекції, готовності до сприйняття нового матеріалу, відбувається актуалізація необхідних для розуміння знань. Використання *проблемних лекцій* буде доцільним тоді, коли студенти мають ґрунтовні знання з попередніх тем. На таких лекціях використовуються проблемні запитання, демонстрації, евристична бесіда. *Лекція-дискусія* передбачає активний обмін думками у проміжках між логічними частинами лекційного заняття. Під час *лекції-аналізу* розглядається конкретна

ситуація, що передбачає використання дискусійної діалогічної взаємодії, водночас предметом обговорення є не окреме питання, а певні ситуації. *Лекція-консультація* загалом побудована на роз'ясненні найбільш складних або важливих сегментів курсу (теми), можливий вільний обмін думками.

Доцільно організувати практичні заняття із використанням групових форм навчальної діяльності. Так, практичне заняття за методом *«акваріум»* передбачає вибір 4-6 студентів, які виконують навчальне завдання за столом, що знаходиться в центрі аудиторії. Водночас інші студенти, які сидять по периметру, спостерігають за роботою своїх колег і при потребі висловлюють свої зауваження та пропозиції.

Також цікавим для студентів є метод *«спільний проект»*. Студентів розподіляють на групи, кожна з яких всебічно висвітлює заздалегідь дане завдання. Окремо обирається група експертів. По завершенні роботи кожна група складає звіт про виконану роботу й записує його. З поданих студентами звітів складається спільний проект, який рецензується та доповнюється групою експертів.

Отже, розвиток творчого потенціалу студентів має бути цілеспрямованим, методологічно обґрунтованим процесом, адже його метою є формування креативної особистості, максимально адаптованої до вимог сучасності. При цьому ефективність та результативність педагогічного впливу забезпечується створенням сприятливих умов для розвитку творчих здібностей студентів, визначається змістом навчального матеріалу, застосуванням активних форм і методів навчання, які сприяють розвитку креативного мислення, проблемного бачення. Тому, досвід творчої діяльності та соціального спілкування не можливо пояснити традиційним інформаційно-ілюстративним типом навчання, для цього важливо застосовувати різноманітні форми взаємодії викладачів і студентів – педагогічні технології, нетрадиційне проведення навчальних занять різних видів та інші ефективні форми взаємодії суб'єктів навчального процесу.

**Висновки.** Процес професійної підготовки студентів економічних спеціальностей є специфічною частиною професійного становлення майбутніх фахівців галузі економіки. Тому використання інноваційних технологій у навчальному процесі вищих навчальних закладів, створює умови для формування творчих здібностей студентів, розвитку комунікаційних умінь, навичок роботи в групах, що сприяє підвищеній мотивації навчання, а також дає змогу викладачам у своїй педагогічній діяльності досягати гарантованих запланованих результатів навчання.

#### **Список використаних джерел**

1. Аксьонова О. В. Методика викладання економічних дисциплін : навч. посібник / Олена Валентинівна Аксьонова. – К. : КНЕУ, 2006. – 708 с.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / Гончаренко Семен Устимович. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
3. Пентилюк М. І. Ділове спілкування та культура мовлення: навч. посіб / М. І. Пентилюк, І. І. Маруніч, І. В. Гайдаєнко. – К. : Центр навчальної літератури, 2010. – 224 с.
4. Підласий І.П. Практична педагогіка або три технології. Інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти – К. : Видавничий Дім «Слово», 2004. – 616 с.
5. Сисоєва С. О. Психологія та педагогіка : підручник для студентів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю традиційної та дистанційної форм навчання / С. О. Сисоєва, Т. Б. Поясок. – вид. 2-ге, доп., випр. – Кременчук : ПП Щербатих О. В., 2008. – 532 с.
6. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. освіти / Михайло Миколайович Фіцула. – К. : Видав. центр «Академія», 2002. – 528 с. – (Альма-матер).
7. Хуторской А. В. Дидактическая эвристика, теория и технология креативного обучения : учеб. пособие / Андрей Викторович Хуторской. – М. : МГУ, 2003. – 416 с. : ил. – (Серия «Учебники нового века»).

*Summary.* The description of pedagogical techniques which promote the formation of the creative personality of the student are characterized In the scientific article. The types of lectures and workshops, during which develops critical thinking, creative activity, communicative skills of students are analyzed.

**Key words:** educational process, educational technology, activation of cognitive functions that make creative personality.

УДК 364.48:332.122

**Рарок Л. А.,**

*к.е.н., асистент кафедри управління персоналом та економіки праці  
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка,  
м. Кам'янець-Подільський*

## ОСНОВНІ ПОКАЗНИКИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

*Проаналізовано основні показники розвитку об'єктів соціальної інфраструктури сільської місцевості Хмельницької області, проведена оцінка стану зайнятості сільського населення України та рівня їх життя.*

**Ключові слова.** інфраструктура, соціальна інфраструктура, село, сільські території.

**Постановка проблеми.** Соціальна інфраструктура є одним із найбільш значущих внутрішніх чинників якості та рівня життя сільського населення, дослідження яких в умовах тотальної урбанізації набуває особливого значення. Варто зазначити, що стан соціальної інфраструктури сільських територій значною мірою залежить від рівня аграрного виробництва, але водночас відбувається зворотний вплив: від рівня розвитку галузей інфраструктури залежить рівень виробництва на селі. У зв'язку з цим актуальним на сучасному етапі є подальше вивчення проблем формування й розвитку соціальної інфраструктури сільських територій, а також аналіз взаємозалежностей як між окремими факторами соціальної інфраструктури, так і між виробничими та соціальними показниками з метою прогнозування перспектив їх розвитку.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Питанням розвитку соціальної інфраструктури сільських територій присвячені наукові праці багатьох вітчизняних учених-економістів, а саме О.Г. Булавки, З.В. Герасимчука, І.Ф. Гнибіденка, В.С. Дієсперова, Д.П. Доманчука, В.І. Куценко, М.Ф. Кропивка, Е.І. Лібанової, В.Я. Месель-Веселяка, М.Й. Малика, М.К. Орлатого, О.І. Павлова, І.В. Прокопи, К.В. Прокопишак, В.П. Рябоконя, П.Т. Саблука, В.К. Терещенка, В.В. Третяк, С.В. Філяр, Є.І. Чернявської, В.В. Юрчишина, К.І. Якуби та ін. Значну увагу даній темі приділили зарубіжні науковці, зокрема: Д. Ф. Баттен, Т. Ганслі, А. Ельхансе, Д. Кларк, Т. Лаксманен, А. Маршалл, П. Самуельсон та ряд інших.

В той же час, питання розвитку соціальної інфраструктури сільських територій вивчені недостатньо, особливо це стосується невпорядкованості відносин власності на об'єкти соціальної інфраструктури; дефіциту бюджетних коштів для ефективного функціонування й розвитку відповідних об'єктів і відсутності дієвих стимулів залучення коштів з інших джерел; недосконалості системи територіального розміщення об'єктів соціальної інфраструктури; недостатнього рівня кадрового забезпечення, низької кваліфікації працюючих і незадовільних умов праці у галузі; низької якості послуг, що надаються населенню цими об'єктами, розробки соціальних нормативів і стандартів умов проживання на селі.